

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő: Főiskola, háznagyi hivatal.</p>
--	--	---

Tartalom. Az érett gyümölcs. Joó István. — A zsinati munkálatokat előkészítő bizottság egyházalkotmányi albizottságának küldöttsége által a lelkészválasztási törvények módosítására vonatkozólag készített javaslat. k . . . n. — Hogy vagyunk az autonomiánkkal? Joó István. — T á r c z a. A zenei rythmus énekeinkben. S. Szabó József. — Estveli ének. Szabolcska Mihály. — Iskola ügy. Ref. középiskoláink jövője. Homo. — Irodalom. — Különnfélék. — Szerkesztői posta. — Hirdetés.

Az érett gyümölcs.

II.

Ha nem tévedek, a „kőrirat“ szerkesztője és „Felső-tiszaparti“ vagy egy és ugyanaz a személy, vagy lelkületek egyező annyira, hogy valódi lelki ikerpároknak válnak be. Mintha a régi jobbágyok panaszát hallanám, kik minden nyomorúságukért földesurokat tették felelőssé, kik elnyomatásuk kínos helyzetében szabadságra, önállóságra vágyva, a boldogság szivárványos képeiből alkottak magoknak jobb jövőt. E lelki ikerpár is minden bajnak, minden nyomornak, mely a felső-tiszai egyházakat sujtja, forrását abban látja, mert amaz egyházak még a tiszántúli egyházkerület békóit hordozzák, ennek nyomorú „glebae adstrictusai“; — csak e békókat kell elszaggatni: szabadság, élet, haladás, minden tekintetben fellendülés lesz tapasztalható. Nem fognak többé elnemzetietlenedni végvidéki testvéreink, nem mernek majd a farkasok, g. katolikus vagy r. katolikus álarczban a jól őrzött nyájakra leskelődni, hogy közepükből ragadják ki a báránkákat. — Nemcsak a buzgóság, élettevékenység lesz akkor nagyobb derék lelkészeinkben és előjáróinkban, hanem a minden bajok hathatós előmozdító oka, a szegénység is, mintegy felsőbb hatalmi szóra, megszűnik, eltűnik.

Igenis így kell lenni. A kőrirat szavai szerint ugyanis az elnemzetietlenedésnek s a hithagyásnak, „hathatósan előmozdító oka anyagi szegénységünkben keresendő. Mert

a helyett, hogy a végtagokat segélyezte volna a központ, inkább fordította a nyomor fillérét is az erőteljes magyarság és reformátusság közepén levő Debreczen emelésére. Avagy az államsegélyből is, mely pedig csupán a szegény egyházak, lelkészek és tanítók nyomorának enyhítésére fordítandó, nem éveken keresztül húzott-e a debreczeni főiskola évi 8000 forintot, a szegény hívek 2 kros adóján felül, míg e vidék két középiskolája még erkölcsi támogatásban is alig részesült“. Nem tudom, az egyházi közügyek iránt lángoló szeretetet, az ügyek alapos ismeretét, vagy épen a fogalmazó logikájának áttörhetlen erősségeit bámuljam-e! Fájdalom nélkül ilyeneket nem olvashatok én. A központ a nyomor filléreit fordította az erőteljes Debreczen emelésére. A központ tehát — de mi az a központ? — ha nem maga az egész egyházkerületi közgyűlés, melyben ott ültek a végvidék képviselői, megrabolta a szegény egyházakat, lelkészeket és tanítókat, mert az államsegély csakis ezeket illtte.

Miután azt látom, hogy azok, a kik így írnak, az államsegély rendeltetéséről nem egészen tiszta fogalommal bírnak, s ez okozza részben elkeseredésüket, de épen azért másokat is könnyen tévútra vezethetnek: indítatva érzem magamat arra, hogy az államsegély rendeltetését s az egyházker. közgyűlésnek az államsegély kiosztása körüli intézkedését röviden előadjam.

Az 1869. évben augusztus 15—19. napjain Debreczenben tartott egyházkerületi közgyűlés 209. sz. határozata szerint a vallás- és közoktatásügyi miniszter 3072—1869. sz. leírátában „tudatja, hogy az országgyűlés által megállapított országos egyházi segélynek kiosztása ő császári és királyi felségének f. évi febr. 15-én Budán kelt legfelsőbb elhatározásánál fogva az evangélikus egyházak kormányzó testületeire bízott; ennél fogva ő a magyarországi és erdélyi helv. hitvallású egyházak részére eső 65,000 forint államsegélyt

az egyes egyházkerületek népességi aránya szerint következő módon osztotta fel: a dunamelléki 12,000 frt, dunántúli 8000 frt, a tiszáninneni 7000 frt, tiszántúli 24,000 frt, az erdélyi egyházkerület részére 14,000 frt fog útalványoztatni; — s ezen leírat meghagyja, hogy „ez a segélyösszeg kizárólag egyházi célokra fordítandók, minő új egyházközség keletkezésének elősegélése, szegény egyházak segélyezése, vagy a lelkipásztorok csekély fizetésének javítása“. Az ugyanazon évben 9612. sz.-leíratában arról értesíti a miniszter püspök urat, hogy az egyházak és lelkipásztorok segélyezésén kívül a papnöveldek fentartására vagy tökélyesbítésére, iskolatanítók segélyezésére is, a mennyiben vallás-tanítással és énekvezetéssel foglalkoznak, fordítható az államsegély. Az egyházkerületi közgyűlés örömmel veszi tudomásul az államsegély megküldését, s főgondnok urat az esperesi karral és a képviselő urakkal együtt megbizsa, hogy az államsegély kezelése és kiosztása körül követendő elvek megállapítása iránt készítsenek véleményes javaslatot. Ezen javaslat szerint „a kérelmezők között mindig elsőbbség adassék a valódi szegény, kevés lélekszámú, idegen nemzetiség vagy felekezettek közt letelepedett s élő egyházaknak; ezek között is főleg azoknak, melyek építkezési költségekkel vannak terhelve; azután jönnek az ilyen elhagyatott szegény egyházakban levő lelkipásztorok és tanítók. A segélyosztásnál nagy figyelembe veendő, vajjon a segélyt kérő egyház tagjaiban van-e akarat és készség önerejükön, saját igyekezetük folytán áldozatot hozni egyházuk javára, hogy az egyház iránti érdekeltség és nemes buzgalom, nem pedig a közömbösség vagy tétlenség jutalmaztassék“.

A fent jelzett miniszteri leíratok alapján feltétlenül megállapítható tételek:

1) hogy az öt magyar ref. egyházkerületnek adott 65,000 frt országos segélyből az egyházkerületek lélekszámuk arányában nyerték saját részüket. Ha tehát a felső-tiszai egyházkerület megalakíttatik, ennek a tiszántúli ref. egyházkerületnek útalványozott 24,000 frtból lélekszám arányában fog az illető rész kiadatni, mert csak egy és ugyanazon osztási alap érvényesülhet az államsegélynek az egyházkerületek között való felosztásánál; e szerint a felső-tiszai egyházkerület 220,000 lélek után kerek számban 6200 frtot kapna, holott „Észrevételek“ című cikkemben közölt számadatok szerint évenként kerek számban 9800 frt államsegélyben részesült a felső-tiszai egyházkerülethez csatolandó 6 egyházmegye, vagyis 3600 frttal több segélyben, mint a mennyit lélekszám arányában várhatnak majd.

2) Az államsegély szegény egyházaknak, csekély javadalmú lelkészeknek segélyezésére, papnöveldek fentartására és tökélyesbítésére s tanítók segélyezésére is adathatik, a mennyiben ezek vallás-tanítással és énekvezetéssel vannak megbizva.

Ezekből önként következik, hogy a tiszántúli ref. egyházkerület közgyűlése az öt illető 24,000 frtból a debreczeni főiskola pénztárába örök időkre, illetőleg addig, míg az államsegély meg nem vonatik, teljes joggal oly összeget van jogosítva beútalványozni, a mennyi a debreczeni theologiai akadémiának nemcsak tökélyesbítésére, hanem teljes fentartására szükséges. Tekintve pedig azt, hogy ama 6 egyházmegye a legközelebbi 10 év alatt 9800 frt államsegélyben részesült, holott lélekszáma arányában csak 6200 frtot követelhetend: látnivaló, hogy mikor az egyházkerület a debreczeni főiskola javára évenként 8000 frtot tartott eddig vissza, akkor nem ama 6 egyházmegye, hanem sokkal inkább a többi egyházmegyék, melyeknek lélekszáma 670,000-et tesz ki, rövidítették meg.

Igaz ugyan, hogy az alsó-szabolcs-hajdúvidéki, a debreczeni és heves-nagy-kunsági egyházmegyék kebelében igen kevés a segélyre szorult egyházak, lelkészek és tanítók száma, de az érmelléki, bihari egyházmegyék általában époly kis egyházakból állanak, mint ama felsőbb vidéki 6 egyházmegye; a nagy-szalontai egyházmegyének is számos kis egyháza van, a békésbánati egyházmegye bánati részében pedig az ittebei s torontálvásárhelyi egyházak kivételével oly apró vagy épen csak alakulóban levő s nyomorral küzdő egyházak vannak, melyeknél kisebbek és nyomorral küzdőbbek sehol sincsenek. Ezen szegény kis egyházaknak aztán lelkészei és tanítói is épűgy rászorulnak a segélyre s meg is érdemlik azt, mint akár a beregi, felső-szabolcsi és m.-ugocsi egyházak és ezek lelkészei vagy tanítói. És az itt említett egyházmegyéknek Bihar, Arad, Torontál, Temes, Kraszna-Szörénymegyék területén az oláhok, szerbek, svábok közé ékelt kicsinded egyházai nemzetiségi tekintetben oly exponált helyzetben vannak, hogy Istennek csudája, hogy még ma is megvannak s nemzetiségünkre és felekezetiégünkre nézve el nem vesztek, el nem pusztultak; de a legközelebbi gond és segélynyújtás nélkül ezek az apró magyar szigetecskék bizonyára nem sokáig állhatnának ellen az oláh, szerb és sváb néptenger hullámsapásainak. A nagyszalontai egyházmegyében több apró, most alakuló egyházunk van; a békésbánati egyházmegye bánati részében a legtöbb egyházunk ilyen. Ez egyházaacskák a magyar reformátusság előretolt őrszemei, s ha úgy tetszik, a magyar állam-eszme apostolai, mindmegannyi jegecedési központok, melyek körül a Bánátba vetődő egyes magyar testvéreink leülepedhetnek, mindmegannyi, habár gyenge horgonyok, melyekhez az elmerülés veszélyének kitett híveink fogóhatnak; — de erősekké kell tenni ama horgonyokat, hogy a beléjük ragaszkodókat biztosan is megtarthassák.

De sokkal jobb véleményben is kell lennünk azokról, kik ma az egyházkerület intézkedéseiben megnyugodni nem tudnak, mintsem feltehetnők róluk, hogy az ily szegénységgel s valóban a létért küzdő kis egyházaknak nyújtott segélyt panasználják fel.

Az ő panaszuknak és fájalmuknak oka különösen az, hogy a központ a nyomor filléreit az erőteljes magyarság és reformátusság közepén levő Debreczen emelésére fordította, vagyis hogy a debreczeni főiskola javára az államsegélyből évenként 8000 frtot tartott eddig vissza.

A fentebb mondottak szerint ugyan az egyházkerületi közgyűlés ama 8000 frtot, vagy egy bizonyos, tekintélyes összeget, a papnövelde, illetőleg a theologiai akadémia javára örök időkre, illetve az államsegély tartamáig útalványozhatta

a debreczeni főiskola pénztárába, az egyházkerületi közgyűlés ezt nem tette, hanem a főiskola új épületének nagyobb arányban foganatosított kiépítések, mivel az egyházak által tett ajánlatokra, mint biztos és teljesen kielégítő fedezetre számítani, következképpen az építésre kölcsön felvett nagy adósságnak amaz ajánlatokból leendő törlesztését várni nem lehetett, azt határozta, hogy „az államsegélyi összegnek egyharmada évenként mindaddig, míg a főiskolai építkezési pénztár azt szükségelni fogja, a főiskola építésére fordíttassék és adassék ki“. (1871. évi 25. sz. egyházker. közgy. jk. végzés szerint).

Nem örökre foglalta le tehát az egyházkerületi közgyűlés ama 8000 forintot, hanem addig, a míg az építkezési pénztár azt szükségelni fogja. Igaz ugyan, hogy a főiskola építése már befejeztetett, de az építkezési pénztár még mind e mai napig 80,000, mondj nyolczvanezer forinttal adós, s így az államsegély egyharmadát még mindig szükségli, és adóssága letörlesztéséig szükségleni is fogja. Igenis, mert az építésre előirányzott költség fedezésére az egyházmegyék nem mindnyájan ajánlották meg a lélekszámuknak teljesen megfelelő összeget, hanem némelyek annál jóval kevesebbet, például a beregi egyházmegye 769 frt 18 kr helyett 1:5 frt 75 krt, a bihari egyházmegye 869 frt 52 kr helyett 526 frt 30 krt, a felsőszabolcsi egyházmegyére ki volt vetve egy-egy évre 1261 frt 50 kr, de nem ajánlott semmit, hanem gyűjtést ígért. Az alföldi nagy egyházmegyék is a reájok lélekszám arányában kivetett összegnél szintén kevesebbet, habár mind igen tekintélyes összeget ajánlottak meg, a debreczeni egyházmegye a reá kivetett összeget elfogadta, a szatmári egyházmegye is utolsó fillérig megajánlta a lélekszám arányában reá eső összeget; az érmelléki egyházmegye pedig 856 frt 50 kr helyett 946 frt 92 krt, vagyis 90 frt 42 krral többet ajánlott. Azonban több egyházmegye a megajánlott összeget sem fizette meg, részint egyházközségeik szegénysége, részint az előljáróknak hanyagsága miatt, úgy hogy nagy összegeket vagy teljesen el kellett engedni, vagy az ajánlott összeg helyett egy jóval kisebbel beérni.

De ha a lélekarányszám szerint eső összeget megajánlta és befizette volna is minden egyházmegye, az építési költség még sem lett volna fedezve, mert a kivetés után az építési terv változott, az előirányzott költségvetésben felvett fedezeti összegnél jóval nagyobb összegre lett szükség.

Az itt előadottakból kétségtelen világossággal következik, hogy a főiskola építésére kölcsönt kellett felvenni, s mint-hogy még fennvan 80,000 frt, azt törleszteni kell, — ezért tartatik vissza a debreczeni főiskolánál most is a felpanaszolt 8000 forint.

Joó István.

A zsinati munkálatokat előkészítő bizottság egyházalkotmányi albizottságának küldöttsége által a lelkészválasztási törvények módosítására vonatkozólag készített javaslat.

(Folytatás.)

A lelkészválasztás a javaslat-készítők terve szerint — pályázat nélkül — egyenes meghívás által is eszközölhető (jav. 14. §.), hogy így elkerülhetővé tétessenek a pályázatnak

az indokolásban felsorolt hátrányai. A meghívás azonban a jelen cikk megírása óta egybegyűlt zsinati albizottság által töröltetvén, a lelkészválasztásoknak pályázat útján való eszközölése továbbra is — igen helyesen — meghagyatott. A bizottság eljárását teljes mértékben helyeselnünk kell, csak azt óhajtjuk, hogy a lelkészválasztásoknál a gyülekezet fentartásának terheit viselő népnek a méltán megérdemelt befolyás biztosíttassék.

A bizottság javaslatának 20. §-a szerint a pályázat az esperes jelentésére a püspök által, az egyház neve és a lelkészi javadalom hivatalos becsősszegének kitételével a pályázati határidő s a pályázatok elfogadására illetékes esperes neve, lak-helye, utolsó postája megjelölésével legalább az azon egyházkerületben megjelenő egyházi lapban, esetleg másokban is közlendő.

Határidőül a hirdetés megjelenésétől számítva legalább három, legfölebb öt hét tüzendő ki.

A pályázni kívánók „minősítvényöket“ (melyben képesítő vizsgálataik ideje, helye, érdemjegye, valamint segéd- és rendes lelkészi, vagy tanári szolgálataik tartama, végre minősítések foka kiteendő) pályázati kérvényök kapcsában az illető espereshez küldik be.

Sokkal helyesebbnek tartjuk, ha a pályázók nem minősítvényt, hanem bizonyítványokat csatolnak pályázati kérvényükhöz, és pedig a lelkészképeségi és szolgálati bizonyítványokat, valamint hiteles kivonatot arról, hogy az egyházkerületi közgyűlés határozata szerint mely osztályú egyházba pályázásra jogosultak, mert így mindennemű félreértésnek eleje vehető, s az előterjesztett bizonyítványok a jogosultságot kétségenkívül visszatükrözik. Óhajtjuk pedig ezt annyival inkább, mert a szolgálati bizonyítványra feltétlenül súlyt kívánunk helyezni.

A pályázat lejárta után a lelkészválasztási bizottságnak a javaslat szerint egy hétre egybehívását kihagyandónak tartjuk, hanem nézetünk szerint ettől kezdve a lelkészválasztás ténye módosítandó ekként:

A pályázati határidő leteltével az esperes a választó gyülekezet presbyteriumának a pályázók névjegyzékét megküldi, s felszólítja annak kinyilatkoztatására, hogy mennyi időt kívánnak maguknak adatni arra nézve, hogy az illetőket meghallgathassák s megismerhessék, egyszersmind ily czélból az esperes a pályázók érdemesebbjei közül kettőt-hármat a gyülekezetnek ajánlatba hozhat.

A gyülekezet tagjai a pályázókat szolgálati helyükön meghallgathatják, de megengedtetik az is, hogy közülök az általok óhajtottakat próbaszónoklatra meghívják, mely esetben azonban — az illető kívánatára — úti költségeit megtéríteni tartoznak.

A próbaszónoklatra meghívott egyén vasárnap reggel a gyülekezetben megjelenvén, az istenitiszetele szolgálatot végez, de még azon napon naplemenetele előtt eltávoznit tartozik, s többé a választás lezajlásáig ott megjelenie nem szabad. Hogy valaki próbaszónoklatra meghívassék, erre nézve nem tartjuk szükségesnek a választók egyharmadrészének nyilatkozatát, sőt nem határoznók meg a számot sem a pályázók közül, hanem azt kimondandónak tartjuk, hogy 6 hétnél több a meghallgatás eszközzésére nem adható. — Ennyi idő lefolyása alatt meg lehet 12 pályázót hallgatni, ennyiből pedig bármely gyülekezet választhat.

A presbyterium által kért határidő — ha az hat hétnél

nem több — az esperes által megadandó s annak elteltével a presbyterium oly ülést tartván, melyen a tagoknak legalább $\frac{2}{3}$ része jelen van, a pályázókra egyenként titkosan szavaz, oly czélból, hogy megtudható legyen, hogy a többség kinek kijelölését s megválasztását óhajtja; a legtöbb szavazatot nyert 5 egyén nevét az espereshez megküldi, kérvén azoknak, vagy azok közül a legérdemesebbeknek a jelöltek közé felvételét.

A presbyterium által ajánlottak a jelölő bizottság által méltányos figyelemben részesítendőek, elannyira, hogy ha az ajánlottak közül egy sem jelöltetnék, a gyülekezet tagjainak jogában áll a jelölés ellen, a választás megejtése nélkül, a közigazgatási bírósághoz felebbezni.

A bíróság ily körülmények között azonnal egybehívandó, s tartásának költségeit, ha indokolatlan a panasz, az érdekelt egyházközség, ha indokolt, a jelölő bizottság tagjai fedezik. — Ha azonban az egyház presbyteriuma által jelölésre kitűzött 5 egyén közül egy jelöltetett, a jelölés ellen panasz nem tehető.

A jelölő bizottságot alkotják: az esperes, s általa minden egyes alkalommal behívott — de nem eleve megválasztott — egy egyházi és egy világi tanácsbíró, kik a választás napját — mely az esperes által eleve kitűzetik — megelőzőleg egy héttel összejövén, a jelölést titkos szavazattal megejtik, s eljárásukról indokolt jegyzőkönyvet vesznek fel s terjesztenek az egyházmegyei közgyűlés elé. Eljárásuk eredményét azonban titokban tartani kötelesek. A jelöltek nevei (3—5) zárt levélben megküldetnek a választás vezetésével megbízott egyházi elnöknek, oly czélból, hogy azok a gyülekezet előtt a választást megelőzőleg hozassanak csak nyilvánosságra oly módon, hogy a jelöltek neveit rejtő levél a gyülekezet előtt s jelenlétében bontassék fel.

Ily eljárás mellett nem lehet arra eset, hogy a gyülekezet által óhajtott egyének közül egy, kettő, esetleg mind is ne jelöltessék, mert nincs arra semmi ok, hogy azok mellőzésével olyanok helyeztessenek előtérbe, kik meghallgathatók, talán meghallgatottak is valának, de a gyülekezet tetszését meg nem nyerhették; ha pedig csak egyetlenegy is jelöltetett a presbyterium többsége által kiválasztottak közül, nincs a békétlenkedésnek semmi helye, mert erőszakoskodás miatt panasz nem tehető, másfelől az egyházmegyei férfiaknak meg van adva az alkalom arra, hogy az óhajtottak közül a legérdemesebbeket elismerésben részesítsék.

Ha talán az ellen lenne kifogás, hogy az esperes önkényesen hívhatja be a jelölő tagokat, erre nézve kivihetőnek tartjuk, hogy azok esetről-esetre a püspök által jelöltessenek ki, de oly időben, hogy a pályázók által zaklathatók ne legyenek.

A korteskedésnek kellőleg eleje volna véve az által, hogy a jelöltek nevei csak a választási aktus megkezdésekor jönnének nyilvánosságra, s így előre senki mellett és ellen pártot alkotni nem lehetne.

k . . . n.

(Folyt. köv.)

Hogy vagyunk az autonomiánkkal?

Ha a közelebbi évek tapasztalataira s a legbefolyásosabb körök vezérlő egyéniségeitől kiejtett nyilatkozatokra gondolunk, főleg mi, kik a régi, igazi, majdnem souverain önkormányzatot gyakorlatból jól ismertük, méltán tehetjük fel e

kérdést, hogy vagyunk már ma az autonomiánkkal? Sőt ha legjelesebbjeink azon elhatározásra jönének, hogy a magyar protestáns autonomia fogalmát meghatározzák, csakhamar azt vennék észre, hogy majdnem teljesíthetlen munkába fogtak. Az 1868-ik évi XXXVIII. t. cz. az autonomiát már korlátozta a népoktatás érdekében, a 1883-ik évi XXX. t. cz. ugyanezt tette a középiskolai oktatás érdekében; de maradt valami autonomiánk meg az említett oktatási ágakra nézve; a felsőbb oktatásügy még nincs ugyan törvény által szabályozva, de a jogakadémiáink annyira a vallás- és közoktatásügyi minisztérium rendeleteihez tartoznak alkalmazkodni, hogy ezekre a tanárok választásán és fizetésén kívül semmi jogunk, semmi szólnok; csak a theologiai akadémiákra vonatkozólag maradt még épségben a mi autonomiánk. Bizony nagyon zavaros a mi autonomiánknak a képe iskolai ügyeinkre nézve! S e zavart csak növelni képes az oly miniszteri intézkedés, mint a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak 32661/89. szám alatt kibocsátott, már e „Debreczeni Prot. Lap“-ban is közzétett leírata. E leírat ugyanis a törvények világos rendelkezéseire hivatkozással oly intézkedést tartalmaz, mely a gyakorlatban még megmaradt autonomiánkat is megtámadja, s nemesak alaki, — de az alább előadandók szerint — fontos egyházi és nemzeti érdekek szempontjából veszedelmesnek látszik.

Az idézett leíratban a miniszter ő nagyméltósága, mint e lapok olvasói előtt tudva van, az 1868-ik évi XXXVIII. t. cz. 133. és 141. §-aira hivatkozva, kijelenti, hogy „a lelkészi és tanítói állomásoknak egyesítését általánosságban meg nem engedni, s a főhatóságot felhívja, hogy a mennyiben hasonló egyesítés a hatósága alá tartozó hitfelekezeti iskoláknál is előfordult volna, a kettős állomások szétválasztása, és a tanítói állomásoknak kellően képesített tanítókkal betöltése iránt intézkedjék.“ Azonban lehetnek oly rendkívüli esetek, melyek a lelkészi és tanítói állomások időleges egyesítését indokoltá teszik; ilyenkor hajlandó esetről-esetre az egyházi főhatóság indokolt felterjesztése alapján a szükséghez képest az engedélyt megadni a lelkészi és tanítói állások ideiglenes egyesítésére, illetőleg arra, hogy a tanítói állással járó teendőket tanítói oklevéllel nem bíró lelkészek ideiglenesen elláthassák stb.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur az 1868-ik XXX. t. cz. 133. és 141. §§-ai alapján teljes joggal intézhette ama leíratát az egyházi főhatóságokhoz, s e törvényezikk világos rendelkezéseivel szemben még a zsinati törvény 3. §-ában részünkre fentartott autonom hatósági jog sem nyújt egészen biztos menedéket; de mégis idézem én ezt: „A reformált egyház alsó és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlatának jogával tényleges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfentartásának eszközei, az alkotmányos úton létrejött hazai országos törvények, jelesen az 1790/1-ik XXVI. t. cz., mint alaptörvény intézkedéseinek épségben tartásával, mindenestől az egyház testéhez tartoznak, s az egyházi hatóságok alatt állanak.“

E szerint tehát az alsó és felső iskolák az egyházzal a legbensőbb viszonyban vannak, hiszen a testéhez tartoznak.

Ez iskolákat azért nem lehet érinteni a nélkül, hogy a ref. egyház is bensőleg érintve ne lenne; sőt a mennyiben a királyilag szentesített zsinati törvények 3. §-a az 1790/1-ik XXVI. t. cikket alaptörvénynek nyilvánítja, kétségtelen, hogy a ref. egyház az ebben biztosított jogairól le nem mondott, s épen azért oly esetekben, midőn a szorosán felekezeti

vallásos, vagy épen magyar nemzeti érdekek követelik, hogy iskolái fentartásánál azokra vonatkozólag tegye intézkedéseit, nem ütközik össze az alkotmányos úton létrejött országos — többi — törvényekkel, mert hisz az 1790/1-ik XXVI. t. cz. törölve nincs. Igenis, az én felfogásom szerint hát valahányszor szigorúan vallásos és nemzeti érdekek kényszere előtt áll a ref. egyház, jogosítva van intézkedéseit úgy tenni, a mint ama nagy érdekek biztosítására legezészerűbbnek látja; — vagy mondj ki a törvényhozás, hogy a magyarországi mindkét hitvallású evangélikusok vallásszabadsága és ezzel kapcsolatos jogai biztosítására alkotott 1790/1-ik XXVI. t. cz. eltöröltetik, hatályon kívül helyeztetik.

Igen de a vallásügyi minisztériumot a népoktatás ügyében az 1868-ik évi XXXVIII. t. cz. kötelezi. Itt tehát a törvények és állások, helyzetek összeütközni látszanak. De „salus reipublicae suprema lex esto.“ A törvények s a helyzetek és állások kiegyeztetése nem lehetetlen. Azért a közjó szempontjából erre kell törekedni. S hogy ez lehetővé váljék, mondjunk el mindent világosan és fentartás nélkül a közoktatásügyi miniszter úrnak.

A magyar ref. egyház maga szeretné azt legjobban, hogy még a legkisebb egyházköztségben is külön lelkészre és tanítóra bízza a lelkési és illetve tanítói teendőket. Erre nógatni is felesleges volna oly egyházi hatóságot, mely iskoláit a vallás szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló, saját testéhez tartozó intézményekül ismeri el. A protestáns egyházak már a reformáció kezdetén a viszonyokhoz képest a legnagyobb gonddal és áldozatokkal létesítették és tartották fenn, s azután is soha meg nem szűnő gonddal ápolták és fejlesztették, azokat az egyház veteményes kertjeinek tartván. Különösen a népiskolákat a nép nagy tömegére való hatásuknál fogva kiválóan az egyházi érdekek szolgálatában állóknak tekintették. A magyar ref. egyház bizonyára ma inkább mint valaha, tudja, hogy a népoktatás érdekében az állana, ha minden egyházközsege iskoláját a törvény értelmében okleveles derék tanítókkal láthatná el. Ámde, fájdalom, a ref. egyháznak sok oly kicsinyded egyházközsege van, melyek csekély anyagi erejüknél fogva lelkészt és tanítót nem fizethetnek és nem tarthatnak.

Itt e pontnál azon nagy és nehéz kérdéssel áll szemközt az egyház főhatósága, hogy az ily kevés lélekkel bíró egyházközsegekben csak lelkési vagy csak tanítói állomást szervezen és tartson-e fenn. A mi egyházi főhatóságaink a viszonyok alapos mérlegelése után úgy vannak meggyőződve, hogy egy tanítótól, bármily kitűnőleg teljesíteni képes is tanítói feladatát, nem várhatja azt, hogy a felekezeti érdekeket úgy megóvja, oly tekintélyvel és belátással képviselhesse, mint egy lelkész, ki rendszerint koránál, tudományos képzettségénél fogva mindenkor több súlylyal léphet fel a felekezeti érdekek és jogok védelmére; egy lelkész jobban is tudja híveit felekezeti szempontból összetartani, híveiben az egyház és vallás szeretetét ápolni, erősíteni, az egyház kötelékében megtartani. Az pedig kétségtelen, hogy a hívek egyházuk és vallásuk iránt lassanként meghidegülnék és közönyösekké válnak, könnyen áldozatul esnek a velök együtt élő, sokszor nagyobb népességű felekezetek csábításainak. Így hát a felekezeti érdek mindenestre a lelkési hivatal fentartását parancsolja. Azt sem kell feledni, hogy a más nemzetiségekkel vegyesen együtt lakó híveink, ha vallást változtatnak, kétségtelenül mihamarabb nyelveket is elvesztik, s az idegen nemzetiségbe olvadnak be, a

magyarság nagy kárára. Számptalan példa bizonyítja ezt, nagy fájdalunkra. Ez ellen felhozható volna, hogy hát ilyen helyeken tartassék fenn a lelkési hivatal s az iskola tétessék községivé. Itt két eset vehető fel, vagy tisztán vegyületlenül laknak híveink valamely községben, vagy vegyesen más felekezeti és különösen más nemzetiségű lakosokkal. Az első esetben nincs segítve a bajon, mert ha a kevés számú ref. hívek nem bírtak külön fizetni lelkészt és tanítót, nem lesznek képesek fizetni lelkészüket és a községit tanítót sem, a második esetben pedig, főleg ha aránytalan kisebbséget képeznek az idegen nemzetiségűekkel szemben, a hívek gyermekei oda dobatnak az eloláhosodásnak vagy más nemzetiségbe való oladásnak. Hát melyik jó magyar ember nem irtózik ettől? Ha gazdag volna az állam, s ily helyeken állami iskolákat tarthatna fenn, a veszély nemzetiségi tekintetben mindenesetre csekélyebb lenne. De az állam népiskolák állítására vajmi keveset áldozhat még ma is.

E szerint felekezeti és nemzetiségi érdekek igazolják a magyar ref. egyházban a lelkésztanítások fentartását.

A vallás- és közoktatásügyi magas kormány leírata szerint alkalmazhatók is oly lelkészek, kik tanítói oklevéllel bírnak. Minthogy pedig a tiszántúli ev. ref. egyházkerületben néhány év óta a hittanhallgatók a tanítóképezde tanáraitól nyernék oktatást s tartoznak tanítóképességi vizsgát tenni és tanítói oklevelet nyerni, látnivaló, hogy jövőre a debreczeni ev. ref. theologiai akadémiát végzett lelkészek, ha tanítókul is alkalmaztatnak, illetőleg mint lelkésztanítók, állomásukon háboríthatatlanul megmaradhatnak. De következik az is, hogy a főtiszt. egyházkerületi közgyűlésnek intézkedni kell, hogy jövőre a lelkészek bárhol végezték is az akadémiát, tanítói oklevelet szerezzenek, hogy az egyházkerület a lelkésztanítókkal törvényes alapon állhasson s a kormánnyal szemben az esetről-esetre való engedélyek kérésétől független legyen.

Másként áll a dolog az oly lelkésztanítókra nézve, kik tanítói oklevelet nem szerezhetek. Az ilyenekre nézve szerény nézetem szerint felíratban megkeresendő a magas kormány, hogy tekintettel nemcsak azon fontos missióra, melyet az ily lelkésztanítók betöltenek, hanem az ő működésükhöz fűződő nemzetiségi nagy érdekekre is; tekintettel arra, hogy a magyar ref. egyház mindenha per eminentiam a magyar állameszme előharczosa volt; tekintettel végre arra, hogy az 1790/1-iki XXVI. t. cikkben a magyar ref. egyház számára biztosított önkormányzati jogból kifolyólag ily kivételes esetekben kivételes módon való intézkedésre jogalap van; a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága többször jelzett leíratát vegye vissza.

Minthogy pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak fentidézett leíratának feltehetőleg azon fontos oka lehet, hogy a lelkésztanítók iskolái nem mindenütt felelnek meg a népoktatáshoz fűződő igényeknek, sőt egyházi úton is sokszor lehet hallani, hogy az ily iskolák általában a legrosszabbak, mert fel sem lehet tenni, hogy kitűnő tanítás ellenében megtorló rendszabályokhoz nyúlna a kormány: annál fogva az én nézetem szerint, az egyházkerületi közgyűlésnek szigorúan utasítani kell a lelkésztanítókat iskolai kötelességük pontos, lelkiismeretes teljesítésére, valamint arra, hogy tanítói minőségükben az államfelügyelettel szemben mindenkor kifogástalan loyaltást tanúsítsanak. Az egyházmegyei hatóságok pedig felkérendők volnának, hogy a lelkésztanítók iskolái felett ki-

váló gonddal teljesítsék vagy teljesíttessék a felügyeletet, hogy így az állami beavatkozás lehetetlenné váljék.

Én azt gondolom, hogy ha a mi felekezetünk részéről megtörténnek az intézkedések a tanügynek jó lábra állítása iránt, akkor egyfelől nyer a tanügy, emelkedik a népműveltség, másfelől az államkormány és az egyházi főhatóságok között szent lesz a béke.

Dixi et salvavi animam meam.

Joó István.

Tárcza.

A zenei rythmus énekeinkben.

Az énekeskönyv megújítása napirenden van, s fokozott buzgósággal halad. A szent poéták dícséretes készséggel működnek, sőt kezdenek mozgolódni már a sacer musicusok is. Ez jól jel. Kálmán Farkas a sok unszolásra, noha keserű resignatióval, de mégis szólott már valamit a Prot. Egyh. és Isk. Lapban. Egyszer csak ő benne is felbred a siker édes reménye, ha látja az általános lelkesedést, a mely már csudákat teremtett és teremthet is. A fiatal Farkas Lajos, a kitől én sokat várok, a Sárospataki Lapokban tette meg a készíttendő új énekeskönyvre zenei tekintetben talpraesett észrevételeit. — Mindez hatalmas ébresztője és jó irányban terelője az énekes lelkeknek. Mert hát csakugyan felettebb vigyázni kell az énekszövegek készítésénél a dallamokra, s ha e tekintetben is helyes útastást nyerhetnek az énekköltők, azt csak megköszönhetik. A program még itt fogyatékos, sok kívánnivalót hagy fenn, de mikor nincsenek a hetes bizottságban zeneértők! — Bizony igaza van Farkasnak, hogy oda zeneértőket is be kellene választani. Egy Kálmán Farkast, Szotyorit, Szügyit stb.

Mert ezek, kizárólag, hallgatnak, a szöveggészítők magokra hagyatva nemcsak a zoltárdallamok jellemére, hanem még az annyira szükséges rythmusra is kevés gondot fordítanak. Mondhatni semmit. Sok inspirációsülte új éneket olvastam már, ki is gyönyörködtem benne magamat, de mikor arra került a sor, hogy énekeljem, úgy zakogott, mint a három lábú szekér, mert nem volt benne dallamosság. Olvasva szép, elragadó, dalolva zökkenős, bántó. Ez a mi régi és új énekeink legtöbbjének a hibája. De ha a régiben megvan, ne hagyjuk meg már az újban! Munkára fel a hivatottak! Jelöljék ki az egyes dallamok rythmikus menetét, és a szöveggészítők e rythmusok szerint írják az énekeket. A legjobb költő is laikus e téren. Érezni érezi a rythmus lüktetését, de zenei ismeret nélkül ez érzés a bizonytalan révedezésben vész el.

Most igazán bosszantó egyes átalakított zoltárainknál a rythmusnak az a hiánya, mely még ilyen laikus embernek is, mint én, szemet szúr. Egy pár eklatans példát hozok fel a sok közül az Előmunkálatokból. Ott van a mindenki által ismert XLII. zoltár. Rythmusa egyike a legkönnyebbeknek, felfogásom szerint a 6 első sorban = 4+3, a két utolsóban pedig 4+4 S mégis, hogy olvassuk az Előmunkálatok első füzetében?

Mint a szép hi // ves patakra

A szarvas e // pedve vágy:

Szomjú lelkem // úgy áhitoz

Én Istenem // te hozzád!

Szívem epe // kedve ég.

A te szent haj // lékodért,

S lelkem azt kér // di szüntelen:

Mikor lehe // tek ott jelen?

Nyolcz sor közül hatban nincs meg a rythmus! Vagy nézzük a második füzetet. Ismét egy jól ismert zoltárnak, a XC-nek hatodik verse. Olvasva nagyon szép, én legalább annak találom, de rythmizáljuk csak? Azt hiszem, e fenséges dallamnak rythmusa ez:

5+4+2 5+4+2

4+4+3 5+3+2

4+4+3 5+3+2.

És hogy mondja az a versszak?

Balsors után de // rits ránk vig esz // tendőt,

S boldog napok // ra fordítsd in // séginket,

Dicsőséged // del ékesit // vén minket;

Koronázd jóval // a dicsőbb jö // vendőt.

És dolgainkat // áldja meg // kezéd,

Hogy általunk is // áldassék // neved!

Mennyi hiba! Bizony jó lesz a népdalokhoz fordulnunk és azoktól tanulnunk! Bezzeg nem döcögnek azok!

Végül egy husvétii éneket zengedezek a feltámadás nagy napján:

22-ik dícséret.

Dallam: CXXXV. zolt.

Rythmus: 4+3.

Víg éneket zengjete

Mennyei szent seregek!

Nagy hálával adózni

Jertek földek lakói!

Mert Urunk feltámadott

S győzedelmet aratott!

Éltet adott minékünk.

A haláltól nem félünk.

Bűneinknek sirt ásott,

S megszerzé a váltságot

Ő isteni ereje

És hathatós érdeme.

Hitet adott váltsága,

S hív erkölcsöt hozzája.

Reménységet keltett fel,

S békességet Istennel.

Dicsőséget így talált,

Megtapodván a halált.

Im' arcunkra borulunk,

Kérünk téged mi Urunk:

Áraszd a fényt egünkre,

Mely koporsód megülte,

Bíztass, ha a sir elfed,

Föld nem tartja a lelkét.

Bárha testünk lent marad

A göröngyös hant alatt,

Ha napjaink letüntenek;

Érdemmeddel lelkünket

Emeld egy jobb hazába,

A boldogok honába.

Naprág.

S. Szabó József.

Estveli ének.

— Az L-ik zsolt. dallama szerint. —

Ne még, ne szállj le fátylas alkonyat,
Ne terítsd szét addig homályodat.
Míg lelkem elbuzogja csendesen,
Nagy nevedet én édes Istenem.
Kinek kegyelmed nem borul homályba,
S jóvöltodnak soha sincs éjszakája.

Te vagy, te voltál nappal is napom,
Kézen te hordasz élet-útamon.
Én menedékem, törhetlen paizs,
Tiéd, tudom, az éj nyugalma is.
Sátra alatt a lappangó sötétnek,
Csak te lehetsz világló szövétnék.

Szivembe hát oltárt rakok neked,
Mondok dicsérő, hangos éneket.
S magamra öltve bűnöm tudatát:
Megzörgetem kegyelmed ajtaját.
Az éj — Uram — már itt kísért felettem,
Szárnyad alá, hamar fogadj be engem.

Oltalmadat ne vond tőlük se' meg,
Kiknek szívével — tudod — szívem egy.
Ha köny között sóhajtanak feléd:
Tedd át szívemre bánatuk felét.
S ne hagyj felednünk, hogy fényben, viharban,
Te állsz felettünk, örök Változatlan!

Ezt, ezt jelentsd meg a világ felett,
Hol elhagyott sír, árva kesereg.
Ezzel kötözd be a szegény baját,
S hittel: adj nyugodt, jó éjszakát.
Hogy szív a hol csak dobban a világon:
Holnap, s örökre, téged, téged áldjon!

Szabolcska Mihály.

Iskolaügy.

Ref. középiskolánk jövője.

(Folytatás.)

I.

A kisdédóvásról szóló törvényjavaslatnak csak nem rég lefolyt tárgyalása minden igaz magyar emberre megnyugtató lehetett, ha egyébért nem is, azért, mert azt mutatta, hogy a kormány nemcsak mellékes, kerülő úton igyekszik immár a magyar nemzetiségi érdekeket előbbre vinni, hanem azok védelmét, illetőleg a magyar állam minden ízében nemzetivé válásának nyíltan előmozdítását hivatásának és feladatának vallja.

A kormány ilyenmő nyilatkozatánál s nyíltan bevallott törekvéseinél talán még fontosabb s megnyugtatóbb lehet az a társadalmi és irodalmi mozgalom, a melynek jelszava, hogy a magyar nemzeti eszmét nemcsak a nemzetiségi vidékeken állított és állítandó állami iskolák által kell ápolni, és terjeszteni,

hanem főképp és minél hamarabb a tiszta magyar faj szellemi fensőbbségének megalapítása által biztosítani.

Nem akarunk mi erőszakos nemzeti terjeszkedést, mely ügyis könnyen elkeseredést és reactiót szülhetne, s inkább kárunkra mint hasznunkra válhatnék. Nem akarjuk más, államiságra talán jogosan törekvő népiségek elnyomását. Nálunk nem is fordul ily törekvés elő; a nálunk fel-fel-merülő nemzetiségi mozgalom nem más, mint, Imre S. szerint „csak társadalmi szabadságra jogosult népiségeknek államiságra jogtalanul törekvése.” Ezt pedig meg nem engedhetjük. Mert meggyőződésünk, hogy államot itt e földön egyedül mi alkothatunk „s a mily szükséges az európai politikának a magyar birodalmat és államot a súlygyen biztosítékául fentartani, ép oly szükséges fenmaradni és erősödni a magyar nemzeti műveltségnek az egymással versenyző népiségek törekvésének semlegesítésére s a nyugoti — jórészben német — cultura közvetítése végett.”

Azt hiszem, e rövidke idézetből is kivehető, hogy meggyőződésem szerint magyar fajunknak, a többi, e haza földjén élő népiségek felett szellemi túlsúlyra jutása s abban állandóan megmaradása kell hogy képezze nemzeti kulturális politikánk alapkövét. Mert jelenben s a legközelebbi jövőben nem az össz-monarchia réme fenyegeti nemzeti állami lételünket, mint ezt többen, egyszerűségökben magokkal elhitetni szeretik, hanem az, hogy az e hazában élő többi nemzetiségek túlféjlődnek rajtunk, s elfoglalják előlünk a tudomány és társadalom előkelőbb helyeit, s ottan a magok mindig táguló hatáskörében megrontják nemzeti érzületünket, idegennel helyettesítik erkölcsünket, szokásainkat s lassanként egész műveltségünket, s így előkészítik nemzeti lehanyatlásunkat, s talán veszélyes állapotba jutásunkat, esetleg halálunkat is.

Mert ne feledjük: „ilyen veszélynek Európa minden kisebb, szellemére nézve erőtlenebb népe vagy nemzete ki van téve, és e veszély ellen más, biztosan számítható eszköz nincsen, mint a szellemi erő, mely a testi erőket is sokszorozva fentartsa minden vész között, a szabadságra érett és azzal élni tudó szellem, melylyel anyagi erő nem bírhat” (Imre S.). S csodálatos, hogy ez általános, közkézen forgó igazságok ellenére, épen nemzeti felelős kormányunk tanügyi politikája volt oly elhibázott, oly egyoldalú, hogy míg a nemzetiségi vidékeken annyit áldozott az iskolák fentartására, a nagy magyar alföldön úgyszólván semmit sem tett. Meg is látszanak már figyelmes szem előtt e politika hatásának első nyomai. Állami és közhivatalokban, tudományban és társadalmi téren mind visszább vagy szűkebb körre vonul a specifice magyar elem s mind több helyet foglalnak el azok, kiknek magyar hazafiságát kétségbe vonni nincs ugyan semmi ok, de nemzeti érzületüknek átöröklött változatlanul tiszta, hamisítatlan volta felől már nem méltatlanul kételkedhetünk. Tagadhatatlan az is, hogy terjed nálunk a világ-polgáris felfogás, érzület és műveltség, a mi talán egymaga elégséges volna nemzetiségünk megrontására. „Hinni kezdik és tettel tanúsítani, hogy a magyar történelmi öntudatot, hagyományokhoz ragaszkodást akadályul kell tekinteni a művelődés útján, az újszerű intézetek meghonosításában; és így nem a magyar szellem fejlesztendő tovább történelmi alapon, hanem ez a szellem gyökerestől átalakítandó, s ha lehetséges, kiirtandó s helyébe idegenbe oltott szellem állítandó.” S mindennek oka: ismeretlenség a nemzet multjával, régibb művelődési intézeteivel, helyzetével, hivatásával, szellemi erőivel. Ismeretlenség a néppel, sőt ide-

genség tőle; mert ezt úgy ismerik, mint a külföldiek, s nemzetünk ellenei; és úgy is szeretik.“ (Imre S.). S mind a két jelenség legfeltűnőbb épen a tanári testületben. Nem akarunk sérteni, de úgy áll a dolog, hogy egészséges és egészséges magyar nemzeti szellemtől vezetett, magyar nemzeti ideálért lelkesülő, a fiatalságot szabadságra érett honpolgárokká nevelni tudó tanártestületünk nincsen; hanem vannak az országnak különböző partialis céloktól vezérelt, különböző eszményekért lelkesülő, a nemzeti érdekeket hol kisebb, hol nagyobb ápolásban részesítő, itt-ott már a világ-polgáriasság mezébe öltözködött tanárai. Hogy tehát mindjárt és legelső sorban a tanártestületnek specifice magyar elemmel felfrissítése, sőt ennek abban számra és értékre nézve döntő súlyra juttatása volna az egészséges nemzeti irányú tanügyi politikának egyik sürgős fiteendője: azt talán felesleges is lesz bővebben bizonyítani.

Még szembeötlőbb lesz az a szükségesség, hogy a tanári testület újoncait legalább is az illetékes arányban az alföldi tiszta magyar fiúk közül kapja: ha arra gondolunk, hogy az ország területén levő középiskolák egyenletesebb szétosztása, tehát az alföldieknek — (hinni szeretjük) — tetemes megszorodása, maga az illetékes miniszter nyilatkozata után immár a közel jövő reménye. Mert csak nem fogjuk az alföldet magyarul is csak később korokban tanult atyafiakkal civilizálni, csak azért, hogy a kálvinista nyakasság helyett (ebben ugyan csakúgy sinylik az alföldi pápista-magyar is) szelidebb erkölcsöket csepegtessünk az alföldi népbe!...

Igy hát, a mit kimutatni akartam, a nagy magyar alföldi műveltségének minél magasabb fokra emelése, — az egész ország műveltségének nemzeti alapra fektetése, — mindkét cél biztosabb elérhetése érdekében a tulajdonképeni magyar ifjúságnak a tanári pályára minél nagyobb számmal megnyerése, s hozzá tehetném, minél helyesebb kiképzése, a magyar nemzeti kultur-politikának sarokköve, tehát az azon politikát képviselő miniszternek fiteendője kell, hogy legyen.

Hát kálvinista szemmel nézve, hogy áll ugyanez a dolog? Azt hiszem, mindjárt bátran feltehetem egyházkerületünk szemüvegét, ő képviselvén a szorosabb értelemben vett magyarországi kálvinistáknak több mint felét s középiskoláinknak is majdnem felét.

A középiskolai törvény meghozatala óta nyúgott lélekkel s némi öntudattal mondhatjuk — sokat áldoztak gymnasiumaink fentartó hatóságai, hogy azokat mind a szükséges anyagi dolgokkal, mind szellemi erővel kellőképen elláthassák. A külső rendezés annyira a mennyire sikerült s legalább is helyes úton s folyamatban van, de napról-napra jobban érezhető a szellemi erők, a jól képzett tanárok hiánya. Igaz, hogy ezen talán és némi részben a tanári fizetéseknek kellő magasságra emelése segíteni fog, de nem egészen és nem is hamar, mert a kálvinista ifjúság tekintetbe alig jöhető csekély számmal készül a tanári pályára. És hogy ez így van, s ha nem segítünk a bajon, még jó darabig így is lesz, azt legjobban bizonyítja a debreczeni főgymnasium, mely a tűrhető jó fizetés dacára sem képes a régibb tanárai sorából kidőlni helyét saját volt tanítványaiból pótolni. Hogy ez inkább szerencse-e mint kár, arról én most beszélni nem akarok, csak egyszerűen konstatiálom a tényt, hogy feltehessem azt a kérdést, hogy ha a legnagyobb és leggazdagabb kálvinista főiskola saját szükségletére sem bír elég egyént növelni, honnan

vegyen tanárt e kerület többi gymnasiuma, mely fizetést sem képes annyit adni?

Azt mondják, ott a két országos egyetem! De nekünk egyik sem növel elég egyént. A törvény létrejötte után, igaz ugyan, hogy erdélyi ifjak számosan jöttek iskoláinkba tanárokul, de nagyobb része itt is hagyott bennünket, mihelyt oklevélhez jutott s jobb állást nyert. S most ismét ott vagyunk, hogy hirdethetjük eredmény nélkül a pályázatokat s e miatt, már hogy t. i. megfelelő tanári testülettel magát ellátni nem bírja, a hozott nagy áldozatok dacára is nem egy intézetünk fennállása, legalább nyilvános iskolaképen fennállása, veszélyeztetve van.

Segíthetnénk talán az egyetemeken stipendiumok alapításával. Ugy hiszem, nem szükséges bővebben indokolnom, hogy e segítséget épen felekezeti szempontból nem lehet kellőnek találnunk, még ha olcsóbb lenne is, s e módon elegendő számú tanárral elláthatnánk is magunkat. A ki ez eljárás legelőnyösebb voltát vitatná, az vagy sohasem gondolkozott komolyan ref. felekezeti iskoláink hivatásáról és érdekeiről, vagy arra nem képes.

Homo.

(Folyt. köv.)

Irodalom.

Bölcseleti erkölestan. Iskolai használatra írta Dr. Öreg János, a debr. keresk. akadémián az erkölestan tanára. Debreczen, nyomtatott a város könyvnyomdájában. Ára: 60 kr.

Debreczeni főiskolánk főgymnasiumának nagy szorgalmú s hatalmas írói tevékenységet kifejtő tanáráról, Dr. Öreg Jánostól a mult héten, mint előbbi számunkban már röviden jeleztük, újra egy munka jelent meg, melyet, mint szakunkba vágó művet, kész örömmel ismertetünk meg e lap olvasóival.

A munka 59 lapra terjed s tárgyát 48 §-ban adja elő. Felosztása következő. Az I. rész az alapfogalmakkal ismerttet meg bennünket. A II. rész három szakaszban a kötelességeket tárgyalja, még pedig az első szakaszban az egyéni kötelességeket, a második szakaszban a társadalmi kötelességeket, a harmadik szakaszban az Isten iránti kötelességeket. A második szakasz, mely a társadalmi kötelességeket tárgyalja, ismét három cikkelyre oszlik fel. Az I. cikkely az egész emberiség iránti kötelességeinket A) a jogosság szempontjából, B) a jószág vagy szeretet szempontjából, — a II. cikkely az egyes kisebb társadalmak iránti kötelességeinket A) családunk iránti kötelességeinket, B) hazánk iránti kötelességeinket, — a III. cikkely a nemzetek egymás iránti jogait s kötelességeit tárgyalja.

Mint e tartalomjegyzékből látszik, e kis munka felöleli mindazon kérdéseket, a melyeket az ilyen erkölestanok általában tárgyalni szoktak, s a ki e művet velünk együtt figyelemmel elolvassa, annak okvetetlenül látnia kell, hogy az egyes §-ok a lehető legszorosabb logikai láncolatban következnek egymás után, az előző feltételezi az utána következőt s az utóbb következő természetesen folyik az előzőből. Egy eleitől végig minden ízében átgondolt, jól megfontolt terv alapján készült munka ez.

Tisztelt barátunk, a szerző semmiesetre sem fogja tőlünk rossz néven venni, ha új művére némi kifogásoló észrevételeket is teszünk. Az első §-ban művének meghatározását adja,

vagyis megtanít bennünket arra, hogy felfogása szerint mi az erkölcsstan. De annak semmiképen sen akadunk nyomára, hogy miért nevezi művét bölcseleti erkölcsstannak. Bizonyára azért, mert meg akarja azt különböztetni a keresztyén erkölcsstantól. De hát ezt okvetetlenül meg kellett volna mondania, a mi annyival is jobb lett volna, mert így legalább előfordult volna művében a keresztyén szó is. Tudom erre a feleletet, hogy egy bölcseleti erkölcsstannak nem kell foglalkoznia az egyes pozitív vallásokkal, hogy Zsarnay Lajos „Keresztyén erkölcsstudomány“-a szerint a „philosophusi morálon oly erkölcsstudományt értünk, melyet az emberi okosságából s erkölcsi természetből, minden tekintet nélkül valamely positiva vallás tanításaira, szabad gondolkodás által ismerhetünk meg“, de azt is elfogadom, a mit más morál-theologusok között Palmer így fejez ki „Die Moral des Christenthums“ cz. művében: „az öntudat történelmi tényei, melyeken a keresztyén morál nyugszik, épen úgy előtte állanak a bölcseletnek, mint a theologusnak; ha nem tények, realitások volnának ezek, hanem csak vallásos képzetek, vallásos ösztön által alkotott képzeleti képek, mythosok, akkor a theologusnak épen olyan kevésbé volna joga ezekre alapítani erkölcsstannát, mint a philosophusnak, mert a keresztyén theologus sem akar egy olyan vallásos képzetekből álló rendszert összeállítani, a mely képzetek valamely időben vagy társulatban, valamely nép vagy felekezet körében keletkeztek, hanem az igazságot, és egyedül csak az igazságot akarja megismerni és közleni, — az igazság pedig égben és földön, minden időben és mindenek számára csak egy“. A keresztyén erkölcsstan kijelentésen alapul, de mind az okosságának, mind a kijelentésnek Isten a szerzője. Rousseau azt mondá, hogy „a philosophusok erkölcsstudománya előbb volt keresztyén, mint philosophiai erkölcsstudomány“. Azért mondtuk el ezeket, mert nagyon szerettük volna, ha szerző, midőn ilyen erkölcsstani tételeket vesz be könyvébe: „szeresd felebarátodat, mint önnönmagadat“ (pag. 8.), „a mit nem kívánsz magadnak, te se tedd embertársadnak“ (pag. 36.), „örül az örülőkkel, és sír a sírókkal“ (pag. 38.), szerettük volna, mondom, ha az ilyen erkölcsi tételekről kimondta volna a tisztelt szerző, hogy azokat Jézus mondotta, és hogy azok a keresztyénség vallásos alapkönyvében, a bibliában találhatók fel. Hiszen ez semmit sem vett volna el műve, mondjuk, bölcseleti műve értékéből, de sőt nagyon sokunk szemében emelte volna azt. És végre is egy református felekezeti intézet tanárától ennyit el is várhatunk, még azon esetben is, ha e studiumát egy kereskedelmi iskolában adja is elő.

A mű elleni egyéb kifogásaink jelentéktelenebbek. Nem tudjuk, van-e egy bölcseleti műben szükség azon néhány történelmi példára, mely Galileire s a hugenottákra (pag. 28.), a római Regulusra (pag. 34.), Nagy Lajos királyunkra (pag. 37.) vonatkozik. Ha van, akkor aztán a történelmi Jézusra, vagy az ő apostolaira, a vértanúkra, a reformátorokra alkalom-adtán épügy lehetett volna hivatkozni. Tudományos könyvben nem szerettük az ilyen, nagyon is népszerű kifejezést: „csak hogy a kérőt lerázza nyakáról“ (pag. 34.); miért nem mondja inkább így: „eltávolítsa magától“. Nem értjük továbbá, hogy a 24. §-ban miért beszél a t. szerző úr mindig emberszóllásról, emberszóllás helyett. Különben a munka könnyen folyó, tiszta magyar nyelven, mint mondtuk, teljes logikai következetességgel van írva. Szerzője irodalmi érdemeit mindnyájan ismerjük, s neki további munkájához erőt s nemes törekvéseire áldást kívánunk.

Csiky Lajos.

Különfélék.

E sorok vételével egyidejűleg köszönt be a keresztyénség egyik nagy ünnepe. Szeretett olvasóink az örök dicsőség Urának nagyságos dolgait, végéremehetetlen, kibeszélhetetlen szeretetének örök áldásait emlegetik, háláérzelmek közt mondván: „Feltámadott az Ur bizonynyal“ !! Szívünkben köszöntjük ez alkalomból t. olvasóinkat s kívánunk mindnyájoknak sok boldog husvétot, hasznos és üdvösséges ünnepléseket!!

Irodalmi társaságunk felolvasásainak 5-ike folyó hó 12-én tartott meg, melyen dr. Szabó Aladár theol. h. tanár szabad előadásban „Külföldi kép“-et mutatott be a díszes közönségnek. Külföldi utazásaiból néhány nagyobb várost, ezeknek vallásos életét rajzolta s az ő egyéni impressióit tárta a hallgatóság elé. Egyes képeket részletesen festett színes, eleven vonásokkal, rajzát értékes reflexiókkal, szellemes, néhol humoros észrevételekkel fűszerezve; alanyi benyomásaiból hitbuzgóság, vallásos melegség, magával ragadó lelkesültség sugárzott, néha lángolt. Prágával kezdte, itt különösen a cseh-magyar vonatkozásokat domborítva ki, és azon idők emlékeit elevenítve meg, mikor a cseh-morva atyafiaknak hazánk adott lelkészeket. Drezdából a Sixtina Madonna által keltett vallásos és aetheticai benyomásait festette művészi vonásokkal, s a „Kinderheim“ és „Magdalenum“ nevű jótékony intézetek áldásos működését rajzolta vonzóan. Berlinből különösen a protestáns ifjúsági egyesületek vallás-erkölcsi tevékenységét mutatta be rokonszenvesen. Majd átfutott Londonba, ennek hétköznapi és vasárnapi életét vázolja két sikerült képben. A közönség mindvégig feszült figyelemmel hallgatta az érdekes előadást, s midőn előadó egy magas szárnyalású befejezéssel berekesztette tanulságos úti képeit, harsány éljenzéssel és tapssal jutalmazta a szellemes úti kalauzt. — A felolvasási cycus f. hó 19-én Szász Károly püspök úr felolvasásával a tavaszi idényre befejeztetett. A sorban utolsó, de érdekességben a legelső között álló felolvasásra díszes és nagyszámú közönség jelent meg, melynek első soraiban protestáns közéletünk számos jelesét s a fővárosi hölgyközönség díszes koszorúját volt alkalmunk látni. A nagy figyelemmel hallgatott felolvasás rövid visszapillantást vetett az eddigi felolvasásokra, és előretekintett az Irod. Társaságnak a felolvasások és különösen a népies iratok körül kifejtendő munkásságára. A felolvasás általában is nagyon szép volt, de egyes részei valódi klasszikus szépséggel tündököltek. Mesterileg volt feltüntetve a hit, az üdvözítő hit, melynek ébrentartásában a felolvasások mintegy a templomi szószék segítségére siettek; művészileg volt kidolgozva az a részlet, mely a nép számára készítenő vallásos iratok kellékeit ismertette. Valóságos program, melyet népies íróinknak nem lehet eléggé figyelmükbe ajánlanunk. „Mit adjunk hát a népnek, úgymond a felolvasó, hogy ízlése szerint is legyen, lelki táplálékul is szolgáljon és egészségére is váljék? Adjunk neki rendes táplálékul, szellemi étésora fő-ételül egyszerű, magyaros zamatú történetecskéket, evangyéliomi vallás-erkölcsi szellemben, de a való életből merítve. Tápláló alkatrésze legyen a vallás-erkölcsi tartalom, de elbeszélő, nem tanító modorban. Mint az étel nem élvezhető só nélkül, de akkor sem, ha megérzik rajta a só: az olvasmányon se érezzék a ki-mondott és maximákba szedett tanúság. De sava-borsa legyen

*

a magyaros íz, a gondolkodás-módban és nyelvben egyaránt, hogy olvasva is oly közvetlenül hasson, mintha csak elbeszélne valaki, és mintha úgy természetesen, önkéntelenül folya az elbeszélő ajkáról. Érezzék a zamat rajta, mint a virágokon az illat, mely láthatatlan, de érzékünkön át mégis lelkünkbe hat. Ne legyen keresett és csinált, ne legyen idegen világból való, mely a magyar nép előtt ismeretlen, épen azért érthetetlen és élvezhetlen is. A különben jó szándékú és minden dícséretet érdemlő angol tractatus-társaság krajezáros kiadványai, bár terjesztésükre nagy buzgóságot fordít s majdnem ajándékba adják, mégsem tudtak meghonosodni nálunk s nem mentek népünk véérébe, sőt kedveltségre sem találtak, mert idegen világból, előttünk nem ismert foglalkozások, élet- és gondolkodásmód köréből voltak merítve. Mit tud a magyar nép az angol tengerészek és gyármunkások életéről? Neveiket sem tudja elolvasni, gondolkodásukba nem tudja beletalálni magát, beszélgetéseik a magyar emberéhez annyira hasonlítanak, mint az északi tenger főkéja a magyar alföldön legelésző borjúhoz vagy szilaj csikóhoz. Ezekből az íratokból csakúgy csepegett a morál, az angol és amerikai kegyesség, mint az olaj, de azt a magyar ember természete nem veszi be. A mi vallásosságunk más természetű, — nem mondom, hogy jobb vagy rosszabb, — de egészen más, mint egyéb s jelesen a germán népeké. Nálunk idegen plánta a pietizmus, mely előttünk betegesnek tetszik, s még inkább a rajongás, melyet a magyar protestáns nép a baptistákon és a nazarénusokon megújt. A hallgatóság lelkesen megélt a nagynevű felolvasót, kinek hatalmas szavai a népies kiadványok iránti rokonszenv és áldozatkészség felébresztésében bizonyára nem hangzottak el hatástalanul. (Prot. Egyh. és Isk. Lap).

A heidelbergi káté új kiadása épen most jelent meg Dr. Erdős József theologiai kartársunk fordításában, melyet ő — mint már egy ízben jeleztük — a főtiszteletű tiszántúli ev. ref. egyházkerület megbízásából készített s rendezett sajtó alá. A munka, iskolai használatra való tekintetből, 8-adrétben nyomtatott, tíz ívnyi terjedelemmel. Előszavában a fordító a jelen kiadás tartalmi és alaki motivumairól emlékezik meg. Erre következik a tartalmi áttekintés, és ezután jó a történelmi bevezetés, mely tömör rövidegességgel mutatja fel a heidelbergi káté keletkezésének s viszontagságos multjának főbb mozzanatait úgy külföldön, mint hazánkban. Ezek előreboesátása után kezdődik a tulajdonképeni tartalom, ama lélekemelő, vigasztalással teljes és a heidelbergi káté remek alkotásához méltó nyitány: „Micsoda tenéked életedben és halálodban egyetlenegy vigasztalásod?” A művet nemsokára avatott toll fogja ismertetni lapunkban. Addig csak annyit jegyzünk meg, hogy legközelebb már a bizományos nevét is tudatni fogjuk. Ára kötve 60, fűzve 50 krajezár. Előre is a legmelegebben ajánljuk e sok gonddal készült és szakférfiakból kinevezett bizottság által approbált kiadást, hitsorsosaink pártoló figyelmébe.

A budapesti theol. akadémia tanára, Szabó Aladár, a philosophiából, mint főtárgyból, továbbá a paedagogiából és aesthetikából, mint melléktárgyakból „cum laude” tudori szigorlatot tett. Értekezésének címe „Locke”. Szerző e munkájában rövid előszó után 64 lapon tárgyalja Locke életét és működését egész haláláig. Az I. szakaszban leírja Locke születését s iskolai képzését 1632—1666. De itt nem száraz leírással untatja az olvasót, hanem mindenütt nyomról-nyomra

rajzolja az ezen kort foglalkoztató ideák harcát, a minek átalakító hatása Locke-nál sem maradhatott el, a kit meggyőződése és hajlamai már korán a theologiai pályára vontak ugyan, de mégis psychologussá kellett lennie. És ezen a téren úttörő. De nem jelentéktelen volt orvosi működése sem, a mi különösen az által vált nevezetessé, hogy ezen a réven ismerkedett meg Lord Shaftesburyvel A II. szakasz e két férfúnak egymásra gyakorolt kölcsönös hatását, befolyását, baráti viszonyát s annak következményeit ecseteli, méltatva Locke ez időbeli munkálkodásából különösen az „Essay concerning toleration“-t és a „Common place book“ kiválóbb fejtegetéseit, melyek későbbi nagy műveinek mindmégannyi alkotó elemei lettek. A III. szakaszban szól Locke hollandi tartózkodásáról s két nevezetes művéről: „a türelemről“ és „az emberi értelemről“; majd Angliába visszatéréséről, politikai, paedagogiai és theologiai műveiről és haláláról közöl jellemző és figyelemre méltó adatokat a IV. szakaszban 49—64 l. Meleg érdeklődéssel és híven mutatja be Locke-ot, mint theologust, a kinek itt jelzett hermeneutikai elvei egy exegetának is díszére válnak. Ez értekezést nemcsak a philosophus, de a művelt laikus is érdeklődéssel olvashatja, miért is azt melegen ajánljuk. Ára bérmentve 65 krajezár Kókainál Budapesten. Örömmel gratulálunk tisztelt barátunk és kollegánk e kitüntetéséhez, melyet ő szorgalmának, nemes tudvágyának és tehetségének köszönhet.

Lelkészválasztás. A csökmői egyházba választott Bögös Lajos lelkész helyére az erdő-gyarakai ev. ref. egyház nagyt. Széll Kálmán esperes úr mellett működő Miklósi Béla n.-szalontai s. lelkészt választotta meg rendes lelkipásztorául. Melegen gratulálunk úgy a választó gyülekezetnek, mint a megválasztott ifjú pályatársnak, ki jó iskolában képezte magát arra, hogy méltóan meg tudja helyét állani gyülekezete lelki és anyagi ügyeinek vezetésében. Nyugodjék rajta Istennek gazdag áldása munkálkodása új színterén!

Szerk. posta. Sz. M. G e n f. Az érdekes levélre lehetőleg már a közelebbi számban sort keríték. — s. e. Az egyházi adóról szóló cikket köszönettel vettem, s mihelyt egy kissé szabadabban lélekezhetünk, ki fogom adni. — F. G. Ujfejtő. Lehetőleg közelebb meg fog jelenni.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

Pályázat segédlelkészi állomásra.

Alulírott, mivel segédem rendes lelkészszé választott meg, e hely betöltésére pályázatot hirdetek.

Javadalmazása: teljes ellátáson kívül évi 150 forint, s ha az illető a IV. osztályú gymnasiumban a ref. vallást tanítja, ezért külön évi 100 frt. Teendője: a lelkészi szolgálatokban való segédkezésen kívül az (ügynevezett) esperesi-iroda vezetése. Az állomás mielőbb, de legkésőbb f. évi ápril 24-ig, elfoglalandó. A jelentkezés alulírotthoz küldendő.

N.-Szalonta, 1891. márcz. 25.

Széll Kálmán,
ev. ref. lelkész és esperes.